

Duchovní souvislosti v utváření lidského organismu

První přednáška

Zážitky člověka ve spánku, jejich duchovní pozadí a význam pro život ve dne.

Rudolf Steiner

GA 218

Stuttgart, 9. října 1922

Poznání nevědomí. Spánek a sen V prvním stadiu spánku z neurčitého cítění sebe sama hledat duchovno. Následek v denním bdění - uvádění jednotlivých věcí ve vztah ke všeobecnú. V druhém stadiu proniknutí silami planetárními, v třetím stadiu silami stálic Následky pro denní život

Dnes, když se hovoří o duševním životě, shrnuje se velmi mnoho do jistého výrazu, který na jedné straně připouští, že pokud jde o duševno, musí se hovořit o silách, které do obyčejného vědomí nepronikají. Na druhé straně se ale dozývá bezmocnost o těchto silách hovořit. Výraz, v němž se shrnuje to, co má takovému poukazu odpovídat, je tento: *nevědomí*. Hovoří se o nevědomí. Ale naznačuje se, když dnes přijde řeč na zvláštní podstatu lidských poznatků, jak jsme jako lidé odkázáni hledat své poznatky pozorováním ve vnějším světě: experimentem a kombinujícím rozumem. A pak se také naznačuje, že když prohledáme vlastní vědomí, nalézáme v tomto vědomí všelicos: myšlenky, city, volní podněty atd. Jsme si potom dále vědomi toho, že vystupují v duševním životě podněty zjevení, které nemohou ve své hlubší podstatě být nalezeny ani tím, že se postupuje podle metody vnějšího

vědeckého názoru ve smyslu experimentu, pozorování a kombinujícího myšlení; ani tak, že bychom tím, na co se právě nahlíží, když konáme sebezpozorování obyčejnými silami vědomí, mohli pronikat k podstatě toho, co se přece jen projevuje v duševním životě člověka. A proto se hovoří o nevědomí, ale současně se zříkáme toho, proniknout nějak do světa tohoto nevědomí. Toto zřeknutí je vlastně plně oprávněné, chceme-li se omezit na ony prostředky poznání, které jsou dnes všeobecně uznány. Neboť vskutku nikdo nebude moci, pokud jde o duševní život, dospět dále s těmito prostředky poznání, než k tomu názoru, že právě za bdělého denního života vystupují z hlubin lidské bytosti představy, city, volní impulsy a projevy, na nichž je dobře vidět, jak jsou vázány na zevní tělesnost. A nenajde se žádný nevyvratitelný prostředek, abychom si řekli, že to, co se člověku jeví v nějaké zprvu tak silné závislosti na tělesných stavech, má zvláštní bytí za hranicemi těchto tělesných stavů.

Víte všichni, že právě z tohoto bodu vychází naše antroposofické pozorování, že právě toto antroposofické pozorování míní vážně tu skutečnost, že opravdu nemůžeme dnes uznávanými prostředky vybádat hlubiny duševna a že je nutné právě proto poukazovat na nevědomí. V podstatě ani nepotřebujeme (učiníme to v další přednášce, ale nebylo by toho zapotřebí pohlížet na oba hraniční body fyzického pozemského života - na narození a smrt, stačí jen pohlédnout na obyčejný, denně nastupující lidský stav spánku, a budeme si muset říci, že je vlastně pro skutečné duševní poznání nemožné (vzhledem k tomu, co o něm mohou vyslovit obyčejné poznávací prostředky) nějak se zabezpečit proti námitce, jako je tato: „Pro tyto obyčejné poznávací prostředky se ukazuje tak velká závislost všech představ, citů a chtění tak, jak existují ve vědomí v obyčejném denním životě, na tělesných stavech, že lze docela dobře říci, že se z tělesných stavů vynořují jako z nějakého podvědomí duševní zážitky, zatímco ve stavu spánku převládá pouhý život orgánů nedávající vyplynout představám, citům a volním podnětům; nemůžeme vlastně o tom dále nic říci. Můžeme nanejvýš snad usuzovat z toho, jak sem zasahují sny činící dojem, jakoby přicházely ze života ve spánku a jako bychom si na ně v bdělém životě jednoduše vzpomínali, i z toho, jak je spánkový život protkán sny, že duševní život nějak trvá jako takový i během života ve spánku - ale to vše jsou nejisté věci.“ V podstatě žádný vážný a nezaujatý člověk nemůže obyčejnými prostředky poznání hovořit o duši jinak, než že duše poskytuje takové projevy, které se naprosto jeví závislé na tělesných stavech.

Právě proto, že antroposofické poznání to bere vážně se schopností a neschopností obyčejných poznávacích prostředků, musí se na druhou stranu snažit uchopit i jiné poznávací prostředky. A víte přece, že se po takových poznávacích prostředcích sahá v poznání imaginativním, inspirativním a intuitivním. Tímto zvláštním poznáváním, které se teprve vyvíjí jako schopnost z obyčejného duševního života, které se teprve může vyvinout, když se skutečně o tento vývoj namáháme, má se pak usilovat o to, aby se teprve osvětlilo to, o čem nelze získat jasno právě obyčejnými prostředky poznání.

Dnes chci, aniž bych se pouštěl do líčení, která jsem tak často podal o podstatě imaginativního, inspirativního a intuitivního poznání, právě na základě těchto tří stupňů poznání jednoduše líčit oblast, nejdůležitější oblast podvědomí či nevědomí člověka, totiž oblast duševního života mezi usnutím a procitnutím. Toto líčení jsem sice z jistých hledisek již častěji podal, ale dnes bych je chtěl podat opět - ze zvláštního hlediska. Chtěl bych tedy dnes prostě vylíčit, co se naskýtá imaginativnímu, inspirativnímu a intuitivnímu poznání pro stav spánku. Pro obyčejné vědomí máme před sebou jen to, že ono naplnění vědomí jistým obsahem, jak ho máme od procitnutí do usnutí, je nejprve ztlumeno usínáním, a potom pohasíná a nastává nevědomý stav mezi usnutím a procitnutím. Za denního vědomí nemůže člověk s obyčejnými prostředky poznání říci, co vlastně jeho duše činí v době mezi usnutím a procitnutím. Neboť to, co se tu odehrává, když se duševno jako takové prožívá v tomto stavu, to právě do obyčejného vědomí nevstupuje. Pro obyčejné vědomí se rozprostírá temnota nad tím, co duše prožívá, když žije ve stavu spánku. Ale stav spánku se projasňuje tehdy, když nastupuje nejprve imaginativní poznání. Temnota se počíná projasňovat a již imaginativním poznáním můžeme získat úsudky o tom, co duše prožívá přinejmenším v prvních stadiích spánku. Potom můžeme dále pronikat do těchto zážitků inspirativním a intuitivním poznáním. Není tomu tak, že si máme představit, že nahlížíme do spánku jako do nějaké nakukovací skříňky, nýbrž je tomu tak, že prožíváme imaginativním, inspirativním a intuitivním poznáním duševní stavy, které jsou podobny spánku tím, že jsme v nich vůči svému tělu v podobném vztahu, jako ve spánku, ale tento vztah neprožíváme nevědomě, nýbrž v plně vědomém stavu. A pak, když prožíváme i spánek plně vědomě, podobně jako bdělý život, můžeme potom také nahlížet do toho, co se děje s lidskou duší ve spánku, a můžeme to líčit.

Když člověk usíná, jak víte, nastupuje vědomí, které je nezřetelné, mlhavé, prostoupené sny. Tento snový svět nemůže nijak zvláště napomoci k poznání duševního života, neboť to, co můžeme obyčejnými prostředky poznání vědět

o snech, zůstává přece něčím nanejvýše zevním. Sny samy se neukazují tak, že bychom mohli na nich stavět zcela určitým způsobem, dokud nemáme o spánku jiné poznání. Ten, kdo skutečně potom proniká do poznání spánkových stavů, ten ví, že sny jsou pro skutečné poznání tohoto stavu spánku spíše zavádějící než osvětlující. To, co duše prožívá, prožívá nevědomě. Protože já vám to líčím z imaginativního, inspirativního a intuitivního poznání, musím to líčit tak, jak je to prožíváno duší vědomě. Budu vám tedy líčit zážitky duše od usnutí do procitnutí tak, jako by byly prožívány vědomě; nejsou prožívány vědomě, ale to, co vám takto vylíčím, jako by bylo prožíváno vědomě; to duše prožívá, i když o tom nic neví. Existuje to jako skutečnost a jako skutečnost to nepůsobí jen od usnutí k procitnutí, působí to především také do fyzického lidského organismu a v něm dokonce nejvíc za bdění. Nosíme vždy v sobě od procitnutí do usnutí následná působení nočních zážitků, i když všechno to, co člověk uskutečňuje svým vědomím, má velký význam pro vnější kulturu, tak to, co se děje v člověku samém, to pramálo závisí na jeho vědomí, avšak nejvyšší měrou to závisí na tom, co nevědomě prožívá od usnutí do procitnutí.

Nejprve tu prožíváme nediferencovaný stav duše, když smyslové vjemy jsou postupně ochromeny, když přestávají působit volní impulsy. Je to jakési všeobecné neurčité prožívání, v němž sice existuje zřetelný pocit času, ale pocit pro prostor zcela vyhasl. Takže může být toto prožívání srovnáváno s jakýmsi plaváním, jakýmsi pohybováním se ve všeobecné, neurčité světové substanci. Musíme vlastně nejprve tvořit slova, abychom vyjádřili to, co tu duše prožívá. Lze říci, že se duše prožívá jako nějaká vlna ve velkém moři, jako vlna, která se ale cítí být v sobě organisována, která se cítí být obklopena ze všech stran ostatním mořem, a která působení tohoto moře na sebe vnímá tak, jako se v denním životě vnímají dojmy barev nebo tónů nebo tepelných poměrů, a přemýšlí se o nich. Jako se v denním životě člověk cítí být uzavřený ve své kůži a na určitém místě, tak se cítí v tom okamžiku, který následuje po usnutí (říkám, „že se cítí, že to prožívá“ - jako kdyby to bylo vědomé; ta skutečnost sice existuje, ale vědomí o ní neexistuje), cítí se jako vlna ve všeobecném moři - tu zde, brzy tam - jak bylo řečeno, přestává vlastně cítění pro prostor. Zůstává všeobecné pocitování času. Toto pocitování je ale spojeno s prožitkem něčeho jiného, a sice s prožitkem opuštěnosti. Je to něco jako klesání do propasti. Nepřipravený člověk by byl skutečně vystaven mnohému, kdyby již toto první stadium spánku prožíval vědomě, neboť by ho prostě shledával nesnesitelným. Bylo by pro něj nesnesitelné ztratit zcela pocitování prostoru, žít jen ve všeobecném pocitu času, být jen zcela neurčitě začleněný do nějakého

všeobecného substanciálního moře, v němž je mimořádně málo co rozlišovat, rozlišovat jen to, že jeho já je uvnitř všeobecného světového bytí. Cítil by se (kdyby tedy existovalo vědomí) skutečně jako někdo, kdo se vznáší nad propastí. A s tím je spojeno něco, co v duši vystupuje jako nesmírná potřeba opřít se o něco duchovního, nesmírná potřeba být spojen s duchovnem. Ztratil se jaksí při tom plavání ve všeobecném moři pocit jistoty, vyplývající ze spojení s materiálními věcmi světa za bdění. Proto bychom cítili (kdyby ten stav byl vědomý) hlubokou touhu po spojení s božským, duchovním světem. Lze říci: člověk prožívá ten svůj všeobecný pohyb v nediferencované světové substanci, jako by jeho život byl chráněn v božsko-duchovním elementu.

Prosím, stále pozorujte způsob, jak zde musím tu věc líčit. Líčím ji tak, jakoby to duše prožívala vědomě. Neprožívá to vědomě, ale můžete si přece představit, jak se mnohé, když žijete v bdělém denním vědomí, děje ve vašem organismu nevědomě. Řekněme například, že prožíváte radost. Ano, během radosti pulsuje krev jinak, než při smutku. Prožíváte radost nebo smutek ve svém vědomí, ale neprožíváte pulsování krve v jednom či druhém stavu. Přesto je toto pulsování krve skutečností. Tak odpovídá, co zde líčím, na jedné straně tomu, co popisují jako plavání v nediferencované světové substanci, a na druhé straně tomu, co popisují jako potřebu boha, tomu odpovídá něco skutečného v duševním životě. Imaginativní poznání nečiní nic jiného, než že tuto skutečnost vyzvedává do vědomí právě tak, jako obyčejné denní vědomí lidi vyzvedává do vědomí pulsování krve, které je základem radosti nebo smutku. Ty skutečnosti tu existují a působí do bdělého denního života, takže když ráno procitáme, máme svůj organismus ve svěžím stavu tím, že se odehrával tento noční zážitek v našem duševním životě. To, co se děje v duši oddělené od těla mezi usnutím a procitnutím, to má právě svůj velký význam v dalším působení během bdělého života v následujícím dni. A nemohli bychom další den své tělo správným způsobem používat, kdybychom se nebyli pozvedli ze spojení se zevními fysicko-smyslovými věcmi a kdybychom se nebyli ponořili do toho neurčitého prožívání, které jsem vylíčil. Že se za bdělého vědomí z hlubin naší vůle vynořuje potřeba, abychom to, co je kolem nás tak diferencované, vztahovali k něčemu všeobecnému, a že máme potřebu vztahovat svět smyslů na něco božského, to je způsobeno oním následným působením tohoto prvního stadia spánku.

Můžeme se tázat: Pročpak není člověk spokojen s tím, jak pohlíží jednoduše na jednotlivé věci vedle sebe za bdělého stavu, proč není spokojen s tím, že prochází světem a bere rostliny, zvířata a nerosty prostě tak, jak se mu jeví?

Proč počíná filosofovat (a to činí i nejjednodušší člověk, nejen filosof, mimochodem to umí nejjednodušší člověk mnohem lépe než filosof), proč vztahuje jednotlivost, kterou vidí, ke všeobecnosti, proč se táže, jak je jednotlivost odůvodněna ve všeobecném kosmu? On by to nečinil, kdyby se nevžíval ve spánku do tohoto opravdu živoucně neurčitého elementu. A nepřišel by k pocítování boha ve svém bdělém stavu, kdyby neprodělával odpovídající skutečnost, toto pocítování boha v prvním stadiu svého spánku. Právě spánku vděčíme za něco mimořádně významného pro nitro našeho lidství.

Když potom spánek pokračuje, přechází do dalších stadií, která již nelze prohlédnout imaginativním poznáním, nýbrž je zapotřebí poznání inspirativní. To, co tu opět vystupuje jako skutečnost duševního prožívání a co se v inspirativním poznání zrcadlí tak, jako řekněme pulsování krve následkem radosti či zármutku, je jaksi jisté rozdělení duše v co nejvíce jednotlivostí, v jednotlivé entity. Duše se skutečně roztříští do částí a tato roztříštěnost je ve spojení s něčím, co se jeví jako úzkost, zasvítí-li to do vědomí. Když duše prodělala to, co můžeme nazvat vznášením se nad propastí nebo plaváním ve všeobecně světové substanci a touhou po božském duchovnu, ocitá se v jisté úzkosti, to znamená v něčem, co by bylo pro vědomí úzkostí, kdyby se to vědomě prožívalo. To v podstatě spočívá vtom, že duše neplave jen v jakési všeobecné světové substanci, nýbrž noří se jaksi do duchovních bytostí, které mají život pro sebe, s nimiž přichází nyní duše do jisté spřízněnosti, takže vlastně není jednotou, nýbrž mnohostí. Tato mnohost je právě prožívána jak úzkost. A z této úzkosti se musí člověk jistým způsobem vymanit V době, která se odehrávala ve vývoji Země před mystériem Golgaty, vycházely z mysterijních míst pro lidstvo pokyny k nejrůznějším náboženským cvičením, které si nacházely svou cestu k jednotlivým lidem, čímž duše k tomu, co mohly prožívat jakožto city ve smyslovém vnějším světě, prožívaly ještě navíc jiné pocity tím, že lidé měli své představy o bohu, které se hodily pro tyto staré doby. V těchto starých dobách byli lidé takoví, že i během bdělého denního života měli jakési vzařování duchovního světa do vědomí. Čím více se vracíme zpět v zemském vývoji lidstva, tím více dospíváme k tomu nahlédnout, že lidé měli jakýsi druh jasnovidnosti ve velmi starých dobách a potom v pozdějších dobách dozvuky této jasnovidnosti. Tehdejší lidé vnitřně nazírali, že člověk sám, než počal svůj pozemský život, prodléval jako duševně-duchovní bytost v předzemském bytí. Nebylo to nic, co by lidé byli objevili, nic, na co by pouze věřili, nýbrž bylo pro ně jistotou, že ve svém nitru prožívali něco, co jim zůstalo z předzemského bytí.

Smím-li to vyjádřit jakýmsi triviálním přirovnáním, mohl bych říci Zdědili někdo po svých rodičích nějaký majetek, tak také poznává, jak tento majetek zasahuje do běhu života svým bezprostředním bytím, poznává, že si jej sám nezískal, nýbrž že na něj přešel od jeho předků. Tak lidé v dávné době věděli, že jisté zážitky jejich duší nepocházejí z toho, co jejich oči viděly, nýbrž že jsou dědictvím z předzemského života. Poznali to sami z těchto duševních zážitků. Vždy znovu musí být zdůrazněno, že lidé během svého vývoje tyto duševní zážitky ztráceli, že naše dnešní doba je taková, že naše obyčejné vědomí nemá žádné podobné zážitky, které by se daly vysvětlit jako dědictví z předzemského života. Pro tyto lidi dávných dob to tedy bylo snazší, když jim jejich duchovní vůdcové v mystériu poukazovali na to, jak se mají ve své duši postavit vůči svým pocitům, co takto měli v duši jako duchovní zážitek. A ze síly, která v nich vznikla na základě impulsů, jichž se jim dostávalo z mystérií, vnášeli z obyčejného denního života do života nočního, do života spánku, sílu, která jim dovolila zvítězit nad právě vylíčenou úzkostí. Úzkost tedy vystupuje z hlubin života spánku. Nepřinášet si z této úzkosti pro příští den něco jako všeobecnou zemdlenost organismu, nýbrž přinést si něco, co je svěžestí organismu, k tomu sílu si musili shromáždit během denního života za předchozího dne; tak se mísí dny a noci navzájem mezi sebou. Noc přináší v jistém stadiu spánku úzkost, do této úzkosti se musí vlit ta síla, která se získala z náboženského nebo nábožensky utvářeného prožívání z předešlého dne, a když se potom obě věci spojují.

Tento zbytek z předešlého dne s původním nočním prožitkem, potom září v novém denním životě osvěžující síla do organismu.

Ovšem pro skutečnou duchovní vědu již nestačí, aby hovořila jen ve všeobecných abstraktních frázích o tom, že tu je nějaké všeobecné vedení světa. Nestačí líčit jednotlivé věci světa jen podle jejich smyslového zdání a říkat: Nu ano, v tomto smyslovém zdání existuje právě všeobecné světové vedení. Duchovní věda musí zcela konkrétně poukazovat na to, jak toto božské vedení světa působí. Nelze již pouze říkat, chceme-li stačit na úkoly pro vývoj lidstva v budoucnu, že se cítíme po zdravém spánku svěžímí, že bůh člověku daroval osvěžení. Musili bychom zoufat nad veškerou vědeckostí, kdybychom na jedné straně musili hledat pro smyslový svět přísnou vědu, a na druhou stranu nemohli rozšířit přísnost této vědy na to, co se vztahuje na nadsmyslovost; kdybychom musili zůstat v nadsmyslnu pouze s touto všeobecnou frází: Nu ano, zakládá se to na něčem jako božském vedení světa. Dospíváme stále víc a více do určitosti, když můžeme poukázat na to, jak tato

úzkost, která vystupuje v druhém stadiu spánku, se jaksí mísí se silou, která působí do noci a je čerpána z náboženského cítění předešlého dne, a z toho opět vzniká příštího dne osvěžení, osvěžující síla pro fyzický organismus. Tím dostáváme stále víc a více hlubší pohled do toho, jak skutečné duchovno žije ve skutečném fyzicku, kdežto pro dnes platné poznávací prostředky máme jenom fyzický obsah a všeobecné fráze, že v tomto fyzickém obsahu nebo nad tímto fyzickým obsahem žije také něco duchovního. Lidstvo bude ve své kultuře stále víc a více klesat, nebude-li se namáhat, aby také na duchovní svět rozšířilo onu přísnost, kterou máme pro nazírání a poznávání vnějšího světa. A nyní vidíme, když sledujeme inspirativním vědomím tato stadia spánku od prvního do druhého, že vnitřní prožívání duše se stává zcela jiným, než jaké bylo v denním životě.

Můžeme také poznat také pomocí obyčejné přírodní vědy, provádí me-li ji dost důsledně, jak v duševnu tkvíme v ději dýchacím, v ději krevního oběhu, v procesu vyživovacím proniknutém dějem krevního oběhu; můžeme cítit, že se něco děje, když se namáháme pohybem atd Cítíme, jak duševně-duchovní stránka je spojena s tělesnými činnostmi, a když líčíme děj dýchání nebo děj krevního oběhu, potom víme: Líčíme něco, v čem tkví za bdělého denního života duševní prožívání. Duševní prožívání od usnutí do procitnutí netkví ve smyslovosti, je přece také zcela určitým vnitřním životem, takovým vnitřním životem, jež lze právě tak vztahovat k něčemu, jako denní vnitřní život může být chápán ve vztahu k životu dýchání nebo životu krevního oběhu. A tu se ukazuje, že tento noční vnitřní život souvisí s vnitřním vývojem sil, který je srovnatelný s vývojem sil dechu a krevního oběhu, s oním vývojem sil, které napodobují pohyby planet naší planetární soustavy. Všimněte si dobře, neříkám, že tkvíme každou noc od usnutí do procitnutí v pohybech planet nebo že jsme s nimi spojeni, nýbrž tkvíme v něčem, co je napodobením - jakousi miniaturou naší planetární soustavy, respektive jejích pohybů Tedy jak tkvíme za denního duševního života v krevním oběhu, tak tkvíme při nočním duševním životě v něčem, co je napodobením pohybů našich planet vnáší sluneční soustavě. Když říkáme ve vztahu ke dm, že v člověku cirkulují bílé krvinky, v člověku cirkulují červené krvinky, obíhá v nás síla dechu, jež vdechujeme a vydechujeme, tak se musí pro noční duševní život říci, že v nás krouží otisk pohybu Merkuru, otisk pohybu Venuše, otisk pohybu Jupitera atd Malý planetární kosmos je jaksí naším duševním životem od usnutí do probuzení. Naš život se stává z něčeho osobně-lidského něčím kosmickým od usnutí do procitnutí Inspirativní poznání může najít, že když jsme večer

unaveni, pak to, co bylo silami předešlého dne, které udržovaly v činnosti krev, může svou vlastní setrvačností udržovat vitalitu v noci, potom je ale potřeba, aby se to opět mohlo stát denním duševním životem, potřeba podnětu, jenž, přichází z prožívání, při kterém je v noci napodoben planetární kosmos S procitnutím je do nás včleněno - vštípeno doznívající působení toho, co jsme prožili při napodobování pohybů planet od usnutí do probuzení To je to, co spojuje kosmos s naším individuálním životem. Ráno při procitnutí by nemohlo do nás vzařovat správným způsobem to, co potřebujeme k tomu, aby vědomí správně existovalo, kdybychom neměli toto doznívání nočních zážitků.

Již z toho můžete vidět, jak je málo správné to, když si mnozí lidé neslýchaným způsobem nařikají na nespavost. Je to totiž obvykle mimořádně silný sebeklam. Ale nechci se tím nyní zabývat, neboť ti, kdo podléhají tomuto sebeklamu, by stejně neuvěřili Oni skutečně věří, že nejsou ve spánku, že jsou jen v jakémsi abnormním spánku, na jehož základě se právě domnívají, že jejich duše není mimo tělo a neprožívá planetární bytí. Jsou ve stavu, který je ovšem temný, který ale přece dovoluje prožívat totéž, co prožívá druhý při spánku zdravém. Avšak jak řečeno, těmito výjimkami se nyní nechci zabývat.

Všeobecně je tomu pro člověka tak, jak to nyní líčím, že tedy člověk prožívá kosmický život v druhém stadiu spánku. Naznačil jsem vám, že ve starých dobách před mystériem Golgaty vycházely z mysterijních míst impulsy, jimiž člověk dostával sílu, aby se vymanil z té úzkosti, aby se postavil jaksi oné roztržštěnosti a aby nyní zdravým způsobem prodělával to, co právě prodělávat musí. Tato síla totiž způsobovala, že člověk vcházel do prožívání planet a nezůstal při prožívání roztržštěnosti. Z této prožívané roztržštěnosti vznikala úzkost; zážitek být v planetách, toho se člověku dostávalo tím, že právě přijímal popisovanou sílu prožívání předcházejícího dne. Od mystéria Golgaty mají lidé možnost získat sílu zaměřením své duše na události tohoto mystéria Golgaty, onu sílu, která předtím byla dodávána vylíčeným způsobem mystériemi. Kdo skutečně prožívá mystérium Golgaty duševně v nitru správným způsobem, tomu se stává Kristus silným vůdcem v okamžiku, kdy duše vstupuje do oblasti úzkosti v době mezi usnutím a procitnutím, takže novější lidstvo má tímto zážitkem Krista to, co starší lidstvo mělo z mystérií.

Z tohoto stadia spánku, které jsem právě vylíčil, vstupuje potom člověk do toho stadia, ve kterém má po planetárním zážitku zážitek stálic. Potom, co ve druhém stadiu spánku prožíval v napodobení pohyby planet, žije nyní v konstelacích stálic, především v otiscích konstelací stálic zvířetníku. Toto prožívání konstelací stálic ve zvěrokruhu je velmi reálnou skutečností během

třetího stadia nočního prožívání. Zde počíná také člověk prožívat rozdíl mezi Sluncem jako planetou a stálicí. Lidem dnes není vůbec jasné, proč v starších astronomiích platilo Slunce současně za planetu a také v jistém smyslu za stálicí. Během druhého stadia spánku má Slunce skutečně planetární vlastnosti. Poznáváme jeho zcela zvláštní, významné postavení v prožívání člověka na Zemi. Poznáváme Slunce také v jeho konstelaci k jiným konstelacím souhvězdí, řekněme tedy zvěrokruhu Krátce, vžíváme se do kosmu ještě intenzivněji, než tomu bylo v předcházejícím stadiu spánku. Dostáváme zážitek stálice a z tohoto zážitku stálic dostává člověk právě ještě hlubší, významnější impulsy pro prožívání dalšího dne, než může mít z pouhého zážitku planetárního. Z prožívání planet dostáváme, smím-li se tak vyjádřit, prožhnutí procesu dýchání a procesu krevního oběhu; že jsou ale tyto procesy substanciální, že jsou proniknuty potřebnou substancí, že jsou tedy tyto procesy neustále vyživujícími procesy organismu, jakýmsi poháněním výživy organismem, což je zdánlivě tím nejmateriálnějším, co je ale z vyšších sil, než pouhý pohyb krevního oběhu - tento zážitek spočívá ve svém podnětu pro denní život v následném působení zážitku stálic. Jak jsme jakožto fysičtí lidé závislí ve svém duchovnu-duševnu na tom, jak tyto nebo jiné látky v nás cirkulují, to souvisí, smím-li se tak vyjádřit, s nejvyššími nebesy, to souvisí s tím, že my jako duchovně-duševní bytosti cítíme v sobě ve třetím stadiu spánku napodobení konstelací stálic, jako za dne ve bdění cítíme v sobě žaludek, plíce atd. Jako je za dne naše tělo na jedné straně pohyblivé, naplněné pohyby dýchání, pohyby cirkulace krve, tak je v noci naše duše, naše substanciálně v duši něčím, co má vnitřně napodobení planetárních pohybů. A tak jako máme za dne v sobě žaludek, plíce, srdce, tak máme v noci konstelace stálic; ony jsou potom naším nitrem. Tak se člověk stává skutečně ve stavu spánku kosmickou bytostí. Toto třetí stadium spánku je tím nejhlubším, z něho se člověk opět pozvolna vrací do denního bdění. Proč se vrací? Člověk by se nevracel do denního bdění, kdyby nezaujaly v jeho duši místo síly, které ho vedou opět do jeho fyzického organismu.

Vylíčil jsem vám z nejrůznějších aspektů, jak můžeme tyto síly nazývat. Dnes vám je chci líčit z kosmického hlediska. Jestliže intuicí poznáváme zážitek stálic, potom také poznáváme, jak síly, které člověka opět vedou zpět do fyzického organismu, jsou silami měsíčními, to znamená to, co v duchovnu odpovídá tomu, co se jeví jako fyzický otisk Měsíce. To ovšem nezávisí na tom, zda je nyní úplňk nebo něco takového, nýbrž Měsíc může také Zemi prozařovat v duchovním ohledu. Má to sice co činit s metamorfózami, které se projevují ve viditelnosti Měsíce, ale to by vedlo k příliš jemným rozlišováním, o

nichž dnes hovořit nechceme. Jsou to všeobecně měsíční síly, které vedou člověka opět zpátky. Mohli bychom říci, že je člověk stále proniknut, tak jako je proniknut jakožto duše od usnutí do procitnutí silami planet a těmi silami, které se projevují v konstelacích stálic, a zůstává proniknut, protože to působí dále potom v denním bdění, tak je člověk také neustále proniknut tím, co v kosmu jako duchovní síly odpovídá fyzickému Měsíci. Tyto měsíční síly to jsou, které nás vedou zpět. Je to ve skutečnosti mimořádně komplikovaný děj; chceme-li ho vyjádřit, mohl bych říci toto: Není-liž pravda, když napínáme něco pružného, pak to dospěje k určitému bodu a pak se to opět stahuje. Tak rozpínáme jaksi měsíční síly až k jistému bodu, kdy musíme opět zpátky. Toho je dosaženo ve třetím stadiu spánku, kdy jsme vedeni silami Měsíce, které úzce souvisí s uváděním duchovna-duševna opět stadiem po stadiu zpět - ze třetího stadia druhým a prvním stadiem jsme vedeni zpět.

Hleďte, všechno to, co člověk může nést v sobě za bdění ve dne ve svých silách představování a silách pocitování jakožto síly iniciativní, vše to je následným působením zážitku stálic během noci. Vše to, co člověk může nést ve svých silách představování a silách pocitování jakožto síly kombinující, jakožto síly moudrosti, jakožto síly chytrosti, to je následné působení zážitku planetárního. Ale to, co z kosmu vzařuje z nočního prožívání do prožívání ve dne, to musí přijít úplně oklikou přes tělo. Zážitek stálic zableskuje do našeho denního života oklikou v proměně potravin. Naše potraviny by nepřišly tak do mozku, abychom byli schopni vyvíjet iniciativní síly, kdyby nebyl tento celý proces podnícen tím, co za noci prožíváme hvězdným zážitkem. A nemohli bychom tak rozumově myslet, kdyby nevcházely do naší cirkulace dýchání, do našeho krevního oběhu za dne následná působení z planetárního prožívání během noci.

Správné jsou tyto věci vždy jen v hlavních rysech, a jestliže u lidí, kteří trpí velmi silně nespavostí, jsou zdánlivě mařeny takovými skutečnostmi, tak máme potom za úkol odpovídající abnormality vysvětlovat. Neříkají nic proti těmto pravdám, když je skutečně prohledáme. Ale tyto pravdy, které jsou vcelku správné, poskytují teprve možnost vysvětlit jednotlivost skutečně podle podstaty. Pravdivé poznání lidské bytosti je možné jen tehdy, když jsme si co nejvíce vědomi té skutečnosti, že člověk nežije jenom ve svém fyzickém těle uvnitř své kůže, nýbrž že žije v celém světě. Život v celém světě zahaluje obyčejné vědomí, protože to je v denním bdění velice ztlumeno. Prožíváme nanejvýš ve všeobecném pocitování světla něco z toho, čím je naše spoluúčast na bytí všeobecného kosmu. Snad ještě v jiných, ale velmi temných pocitech,

má člověk mezi procitnutím a usnutím něco z onoho pocítování sebe v kosmu. Ale vše takto dané mlčí, aby mohl člověk vyvíjet své individuální vědomí od procitnutí do usnutí, aby zde nemohl být rušen vším tím, co působí do jeho prožívání z kosmu. Během noci je tomu právě naopak. Tu má člověk jako svůj život prožívání kosmické, ovšem otisk kosmického prožívání, ale právě věrný otisk, tak jak jsem to naznačil. Člověk tu má právě skutečně kosmické prožívání, a protože člověk musí tento kosmický život prodělávat, proto je toto jeho denní vědomí ztlumeno, ochromeno.

Budoucí vývoj lidstva bude spočívat v tom, že se člověk stále víc a více bude vžívat do kosmu a že jednou přivede dobu, v níž se bude cítit se svým vědomím ve Slunci, Měsíci a ve hvězdách, tak jako se nyní cítí se svým vědomím na Zemi. Potom bude hledět z kosmu na Zem, jako nyní pohlíží ze Země do kosmu ve svém současném bdělém stavu. Ale to nahlížení bude právě podstatně jiným.

Chce-li se někdo poctivě v celém rozsahu držet vývoje, tak si musí také uvědomit, že vědomí člověka podléhá samo vývoji, že tělesné vědomí, které má člověk v současném stadiu, je stadiem průchozím k jinému vědomí, které není také ničím jiným, než duševním zrcadlením skutečností, ale tyto skutečnosti, ty prožívá člověk již dnes každou noc a potřebuje je, protože ve svém následném působení mohou jedině jeho denní život skutečně nést. Další vývoj bude spočívat v tom, že člověk to, čím je dnes jeho nevědomí, bude mít také během normálního života jako něco vědomého. Ale k tomu je nutné, aby se člověk vpravil do duchovní vědy, neboť právě tak jako musíme mít v jistém smyslu přece směr, když někde plaveme, tak potřebujeme také pro dnešní obyčejné vědomí určitý směr. Nemůžeme se nechat jednoduše nést, jak tomu je pro prostředky obyčejného poznání. Potřebujeme jistý směr. Tento směr nám může dát pouze a jedině antroposofická duchovní věda, protože ona, pokud to je pro dnešek potřebné, odhaluje to, co se dnes v člověku děje, co dnes v člověku již žije, co však člověku dnes ještě není vědomé. Člověk to musí přijmout do vědomí, jinak by neprožíval žádný skutečný kosmický pokrok.

Tím jsem vám dnes vylíčil část toho, co se dnes v odpadní nádobě poznání hází do pojmu nevědomí. V další přednášce se pokusím rovněž vylíčit zážitky člověka, které leží za zrozením a smrtí, jako jsem vám dnes vylíčil nevědomé stavy ve spánku.